

הַמְסַפֵּר

מאת טרמין בובר

א

מלאכת הספור אמנות לא שכיחה היא.

הרבה סופרים מדמים לספר, קוראים בלי מספר מדמים לקרוא יום יום ספור חדש, אבל אין כל זה אלא השליה.

כמו כן אין מן הנכון הוא להבדיל בין ספורים טובים, בינונים וגרועים. אם דבר מסופר הוא באמת, שוב אינו לא גרוע ולא בינוני. אין לך מספר אלא מספר טוב. ומה טיבה של מלאכת הספור?

אם אנו חשים באיזה מעשה, למשל, בהתקבצות אנשים ברחוב, בבחינת מאורע, יש לזה שלשה פנים: ראשית, שאותו המעשה אינו נראה לנו כמין מחרוזת של ציורים שמצטרפים יחד כדרך צירוף ציורים בעשית סרט, אלא כמין דמות מוצקת של תנועה בתוך שטף הזמן; שנית, שאינו נראה לנו כגוש של תנועות בלבד, כעין עלים נובלים של שדרה הפורחים בסערה, אלא כפעולות מחוברות של יצורים פועלים (אף אם גם אחד מהם אינו פועל מרצונו, אלא שהם מגיבים, למשל, על איזה אסון בידי הטבע); ושלישית, שאינו נראה לנו כחבור פעולות בלבד, כגון משחק להקת קרקס, אלא כדבר חד-פעמי שמתרחש זה עתה ושיש בו חשיבות גורלית בחד-פעמיותו ונוכחותו זו. משלשה יסודות אלה, תנועה, פעולה וחשיבות, נבנה האופי האחדותי של המאורע. מלאכת הספור פירושה להשמיע על מעשים בצורה זו, שעל כרחנו נחוש בהם בבחינת מאורע בלבד, בלי תערובת של דבר צדדי וזר. כל מה שבחיים מטה הוא את קו המאורע ומאפיל עליו, ניטל כאן. תנועה, פעולה וחשיבות גורלית, שבתחושתנו בולטת בכל פעם אחת מהן (לפי זה מתיחסים אנו למעשה אם בקליטה אסתטית, אם בהערכה מוסרית ואם בהרגשת גורל), עכשיו נתמזגו יחד עד שאין להפריד ביניהן. ואנחנו תופסים — לא כדרך שתופסים מפעל מפליא של אמן, אלא כדרך שהתינוקות מקשיבים לספורי מעשיות של הסבתא, תופסים אנו את המאורע הטהור, את העולם בתורת מאורע.

— אבל כלום לא שכיחות הן הסבתות?

כיום הסבתא האמתית ודאי אינה שכיחה. אבל גם הסבתא האמתית משפיעה בכח של מספר רק על אלה שחיים באוירתה; ואילו המשורר שיודע לספר מושך כל איש הפותח את ספרו לתוך אוירתו. כך עשה עגנון. ומדתו זו מתגברת והולכת מספר לספר וכמעט מספור לספור.

ב

על שלשה דברים עומדת מהות המספר: על תחושת המעשים בבחינת מאורעות, על זכירתם בבחינת מאורעות ועל היכולת להרצותם בבחינת מאורעות, — תפיסה אפית, זכרון אפי ותיאור אפי.

מהם ראוי לשים לב בפרט אל הזכרון האפי המיוחד. הרי יש אנשים, שאמנם הם תופסים מאורעות, אלא שהם מצמצמים אותם בזכרונם בצורת תמונות ואפילו בצורת מושגים. כנגד זה המספר הוא איש, שהמאורע משתמר בו כמות שהוא בצביונו, צביון מאורע, מבלי להתרופף, איש שהמאורע נשאר בו מאורע.

המספר האמתי יש לו גרעין מרכזי של מאורעות במעמקי נשמתו. אלו הם מאורעות שהוא חש בהם בילדותו ובנעורו, בזמן שלא ידע עדיין שיש ברצונו לספר. דוקא מפני שלא ידע את זה, משמשים המאורעות האלה גרעין של זכרונו האפי, אותו גרעין שמסביב לו צומח אחר-כך כל מה שהוא חש בתודעה מיוחדת של מספר. הגרעין נשאר העצם הפורה העיקרי ביצירת המספר.

גרעין זה של הזכרון הוא תמיד ענין שלם בפני עצמו, כגון חיי האוכלוסים של איזה ישוב, מעשי חברים על ספסל בית ספר, ולפעמים אף העפלות אדם אחד, אדם ממין מיוחד ובעל זיו אגדתי מיוחד.

אצל עגנון גרעין הזכרון היא ק"ק בוצ'ץ.

ומסביב לגרעין זה צומח, כמו שאמרת, כל מה שאיש תופס אחר-כך. לשם זה דוקא צריכה התפיסה האפית להשאיר כולה חיה, כולה גמישה, אסוד לה להפסק, אסוד להתעייף. בין שהמספר דואה את המעשים, שהוא מוצא בהם ענין, בכל הפינות שמסביב ל"חורבה", ובין שהוא נוטלם תוך כדי קריאתו מפינות הנעלמות של המסורת, הם נכנסים לבית גניזו של כשרון ספורו בבחינת מאורעות, כעין אחדות של תנועה, פעולה וחשיבות גורלית. כמה דלים היו נראים שם, בפינות, וכמה הם מזהירים עתה בחגיגות צנועה! מה הוסיף כאן הוא, עגנון, משלו? לא כלום, חוץ מטהרת מלאכת הספור.

ומה שהמספר תופס במדה אפית וזוכר במדה אפית, את זה עליו גם להרצות במדה אפית. אסור לו להגרר אחר שום דבר שיש בו כדי להסיח את דעתו מן המאורע, אחר שום דבר שאין הוא מאורע. הלב נמשך לצייר גופים, מצבים, טפסי בני אדם, ומכל שכן בתוך הגרעין המרכזי החביב; אבל כל ציור שאינו מסייע לדינמיקה של הספור הרי הוא עוצר אותה. והלב נמשך ליתן לגפשות שבספור להרבות דברים מענינים על כל ה"שאלות" המענינות שבשמים ובארץ; אבל שיחה, שאינה חלק הכרחי של המאורע, היא פוגמת בו. בספרותנו המודרנית אתה מוצא כמה דוגמאות חשובות לכך. סופרים גדולים, כיון שהיו גדולים בתור סופרים ושכתבו "רומנים" ו"נובלות", היו בחזקת מספרים גדולים, מה שלא היו כלל.

המספר האמתי מרצה מאורע, זה הוא מעשהו ולא יותר. כל חומר נהפך ברוחו

למאורע וכל דבור שבפיו נעשה להרצאתו. מפני זה אנו שמחים כל כך כשבא לידנו ספור אמתי. לא על „יופי“ ולא על „מלאכת מחשבת“ שמחים אנו, אלא על טהרתו של עולם אנושי, עולם של מאורע.

לפני חצי יובל שנים כמעט כתבתי על עגנון, שהוא נועד למלא תפקיד של כרוניסט לחיי עמנו בזמן הזה, ובכן אותו תפקיד שאלה הסופרים הגדולים שלנו לא זכו לו עם כל מעלותיהם. מאז בא לקיים תפקיד זה.

בינתיים חל כאן שנוי רב הערך.

חיי עמנו מלאי מסורת הם. ק"ק בוצ'ץ מלאת מסורת היא. בספרי עגנון הראשונים הכל עטוף בלבוש המסורת כמו בבגדי שיראים לבנים, הכל מתקשט בתכשיטי המסורת. המסורת מכהה אורו של המאורע. דבר זה משתנה והולך. אמנם עגנון אינו מניח ידו מן המסורת. אבל במקום לשמש לבוש וקשוט הרי היא נעשית הלב והרוז של המאורע. אורה מתלבן בקרב אורו. אך על ידי כך היה עגנון למספר זה שלפנינו.